

docílit objektivních výsledků. „Subjektivní zjištění by se musela nejprve srovnávat s objektivními.“ (Ditto). Na druhé straně žádá uplatnění empirických výzkumů tam, kde tato metoda ještě není dosti využívána, například v oblasti sociální psychologie. Tu se např. domnívá, že by bylo žádoucí empirickými výzkumy zjistit „jak je stále ještě možno mobilizovat napul zapomenuté a v jistém smyslu společensky překonané, avšak stále ještě tabuizované oblasti života“ (má na mysli především sexuologii) (*Eingriffe*). Tento požadavek není v Adornově díle ojedinělý.

Ovšem jakékoliv analýzy prováděny různými metodami musí podle Adornova požadavku nakonec vyústit v syntetický závěr celého myšlenkového procesu projednávané problematiky.

Prudký nápor který nesl *Dialektiku osvícenství* unáší i *Negativní dialektiku*, filosofický odkaz Adornův.⁸ Kdo chce poznat Adorna, nechť se obrátí k tomuto dílu, které je nejen testamentem, ale i kvintesencí jeho myšlení. „Ledovými pustinami abstrakce“ chce toto opus magnum přesvědčivě dosáhnout krajin konkrétního filosofování. Z druhé strany však je *Negativní dialektika* jistým druhem retrospektivy, jak říká Adorno, protože je svodem toho, co předcházelo a jeho definitivní fundaci. Myšlenka „negativní dialektiky“ je u Adorna nabíledni. Viděli jsme, jak chápe podstatu Hegelovy filosofie (v opozici k Hegelovi i „konsekventně“, v duchu Hegelovy ideje negativity) a bylo by možno prokázat, že nejhlavnější témata *Negativní dialektiky* jsou rozebrána již v pracích mnohem dřívějších, v jeho hegelovských studiích i v *Dialektice osvícenství*. Nyní jde jen o to, „vyložit karty na stůl“. To se Adornovi nepochybně zdařilo tak, že kritikové z různých stran — od marxistů po fenomenology — budou mít k práci nepřeborný materiál.

Už sám název díla naznačuje, že zde máme co činit s něčím „ne-hegelovským“. Obrovitá postava Hegelova s jeho „Wahrem an seiner Unwahrheit“, se svým rozumem celkového závěru „všech dílčích momentů a dílčích aktů měšťanské společnosti“, s rozumem, který ve své totalitě se stává „nerozumem“, „totalitou negativního“, stojí ovšem v pozadí Adornova díla.

Pochopit, co je „negativní dialektika“ znamená především si uvědomit, co je „dialektika pozitivní“. Tzv. pozitivní dialektika je proniknuta hlavně ideou totality, pocházející z idealistického systému. Snaha uzavřít vše rozumem do totality vede, podle Adorna, k nerozumění. k totalitě negativního. „Celex je nepravdou“, to platí dvojnásob, poněvadž již teze o totalitě je nepravdou, ale navíc je to i princip panství nabubřelý do absolutna.

⁸ J. Habermas v uvedeném pojednání. Není zde dostatek místa ani možnosti detailněji rozebrat tuto Adornovu nejvýznamnější práci a tak se musíme omezit jen na nejstručnější charakteristiku. Psal o ní u nás A. Mokrejš a J. Cibulka.

⁹ T. W. Adorno, *Erfahrungsgehalte der Hegelschen Philosophie*, s. 89.

Idea pasivity, tvrdí dále Adorno, která věří, že se zmocňuje všeho rozporného nadvládajícím tlakem chápajícího ducha, zrcadlí jen zkušenosť převládajícího tlaku, který spočívá na veskerém jsoucnu. „To je pravdivé na Hegelově nepravdě.“ dodává Adorno. Tak důsledkem nedůslednosti klade filosofie proti Hegelovi negativitu celku a naplňuje ji postulátem „určitě negativitu“, která je pozici.⁹

V tomto smyslu nechce a nemá být „negativní dialektika“ něčím jako proti-systémem, anti-tématem, jako je tomu například u moderního anti-dramatu. Chce stejně — jak už naznačily Adornovy hegelovské studie — jít důsledně logicky dále za meze všesjednocujícího a všeovládajícího pojmu ideje, za to, co je s tímto pojmem spojeno. To také znamená i silou subjektu prolomit podvod konstitutivní subjektivitu.¹⁰

Svůj úkol rozvrhuje do tří důlů. V prvním vychází ze stavu ontologie v Německu a terčem jeho kritiky je Heideggerova filosofie. Nehodlá ji posuzovat „se shora“, ale immanentně. Zde navazuje druhý díl s výkladem ideje „negativní dialektiky“ a jejich kategorií. V třetím díle se nám předvádí modely negativní dialektiky s oddíly o morálce (*Svoboda — K metafyzice praktického rozumu*), o dějinách (*Světový duch a dějiny přírody. Erkurs k Hegelovi*) a dílo končí *Metafyzickými meditacemi*.

Adorno (stejně jako ostatní představitelé tzv. frankfurtské školy kromě Marcuseho) zůstal „resistentní“ vůči filosofické tradici 20. století — jestliže přehlédneme vliv mladého Lukáse — a posledními záchytnými body z filosofické tradice jsou mu Schopenhauer, Nietzsche a snad Bergson.¹¹ V tom je nepochybně síla Adornova myšlení, zároveň ovšem i jistá slabost, vězíci v tom, co bylo výše označeno jako pouhá „systematicko-dialektická negace nepřizpůsobit se“.

Margit Maršálková
Ivan Dubský

Porada zástupců filosofických a sociologických časopisů 1969

Pravidelná porada zástupců filosofických a sociologických časopisů socialistických zemí se konala ve dnech 11.—16. listopadu 1969 v Bukurešti. Kromě pořádajícího Rumunska se jí zúčastnily ještě delegace ze Sovětského svazu, Jugoslávie, Maďarska, Polska, Bulharska, NDR a ČSSR. K našim delegátům patřili kromě autora této informace zastupujícího Sociologický časopis ještě zástupci Filosofického časopisu dr. Jan Kamarýt, prof. Jindřich Zelený a dr. Přemysl Maydl.

Jednání konference bylo zahájeno uvítacím projevem hlavního redaktora časopisu *Revista de Filosofie* akademika Ath. Jojy. Po zahájení vystoupil se svým referátem Some

¹⁰ T. W. Adorno, *Negative Dialektik*, Frankfurt 1966, s. 8.

¹¹ Sr. *Antworten auf Herbert Marcuse. Zum Geleit Jürgen Habermas*, Frankfurt 1968, s. 12. Zde jsou pravděpodobně i kořeny jeho *Metakritik der Erkenntnistheorie*, díle protheldeggerovskému a jeho *Jargon der Eigentlichkeit*, díle protheldeggerovskému.

Notes on the General Structure of Statistical Inference and Conclusions for Publications of Survey Results autor této zprávy. Definoval zde statistický model jako trojici: výběrový prostor, systém distribučních funkcí a apriorní rozložení pravděpodobnosti, a poukázal na důležitost zdůvodnění všech těchto tří složek při publikaci výsledků statistické inference v sociologické práci.

Dále pak bylo předneseno několik příspěvků na obecná metodologická témata a k předneseným referátům proběhla bohatá diskuse. Hovořilo se hlavně o problémech strukturalismu a o kritickém a integračním pojetí v soudobé společenské vědě. Druhý den byla diskuse zaměřena do značné míry na otázky vědecko-technické revoluce. P. Maydl (Filosofický ústav CSAV) vystoupil v diskusi a informoval o práci týmu vědecko-technické revoluce při kolegiu filosofie a sociologie. Třetí den porady byl věnován organizačním otázkám a problematice koncepcí časopisů. J. Kamaryt seznámil účastníky s koncepcí Filosofického časopisu. Polský delegát J. Kuczyński navrhl užší mezinárodní kooperaci redakcí filosofických časopisů a také vydávání mezinárodního čtvrtletního filosofického časopisu. Navrhl jeho vydávání ve Varšavě pod patronací Polské akademie věd. Tento návrh, jakož i návrh, aby každý rok byly na poradu zvány všechny socialistické země, nejen evropské, byly jednomyslně přijaty.

Při tomto jednání bylo také přijato pozvání představitelů sovětské delegace I. S. Frolova, aby příští porada se konala v květnu 1970 v Sovětském svazu (pravděpodobně v Kyjevě). Její téma bude *Lenin, filosofie a současnost*, a její organizace se změní v tom smyslu, že po hlavním referátu a diskusi k němu, bude porada pracovat v sekcích filosofie a sociologie.

Na poradě bylo také oznámeno založení několika nových časopisů. V Kyjevě je vydáván nový časopis Akademie věd USSR *Filosofská dumka*, jehož hlavním redaktorem je V. I. Šinkaruk; v Bulharsku vychází od začátku roku 1969 časopis *Sociologičeski problemi*. Prof. M. T. Jevčuk (SSSR) oznámil, že od ledna 1970 bude vycházet také sociologický časopis sovětský a to v Moskvě pod názvem *Konkretnyje socialnyje issledovanija*.

Závěrem je snad možno říci, že účastníci si odváželi dojmy plodné a otevřené diskuse a skvělé dojmy z přátelské péče a pečlivé pozornosti rumunských hostitelů, kteří se zhostili svého organizátorského úkolu opravdu dobře. K přátelskému ovzduší tohoto vědeckého setkání přispěl i nedělní společný autobusový výlet do Brasova.

Na závěrečné recepci byl vysloven hostitelům dík jménem všech delegací. I tuto zprávu bych rád končil slovy uznání na adresu našich rumunských kolegů.

Jan Řehák

O volném čase v Bergisch Gladbachu

Ve dnech 24.—26. dubna 1969 se konala v lázních v Bergisch Gladbachu nedaleko Ko-

lina nad Rýnem konference o problémech současné sociologie volného času pod názvem *Freizeit als Raum der öffentlichen Teilnahme*, se zvláštním přihlédnutím k otázkám decize (rozhodování). Organizátorem konference byl Ústav pro komparativní výzkumy při Kolínské univerzitě a Evropské středisko pro volný čas a výchovu. Konference se ze strany západoněmeckých hostitelů zúčastnili prof. E. K. Scheuch, dr. Viggo Graf Blücher a řada dalších německých sociologů volného času. Mezi početnými zahraničními hosty byli přítomni prof. Joffre Dumazedier z Paříže, prof. Harald Swedner z Lundu, prof. Pandeya Amar z Indie, doc. T. Burton z Velké Británie. Zvláště silná byla účast československa (deset účastníků, mezi nimi Blanka Filipcová a Bedřich Weiner).

V zahajovacím projevu na téma *Sociální praxe a sociologie volného času* se stručně E. Scheuch zamyslel nad takovými otázkami, jako je sám pojem volný čas (podle Scheucha by bylo v jistém smyslu případnější používat místo příliš úzkého pojmu volný čas širšího pojmu soukromý život), funkční význam aktivit volného času, využití poznatků sociologie volného času při rozhodování a pedagogika volného času (E. Scheuchovi připadá značně neefektivní).

První referát přednesl T. L. Burton z Birminghamu. Byla to obsažná zpráva o konkrétním sociologickém výzkumu v Birminghamu, pořádaném pro britské ministerstvo výchovy a spojeném s otázkami plánování volného času a předvídání jeho příštích trendů. V rámci Burtonova výzkumu byly uskutečněny dva druhy zkoumání: 1. výzkum domácnosti; 2. výzkum města. Pokud jde o domácnosti, byly zkoumány různé typy volného času podle struktury jeho aktivit; pokud jde o výzkum města, zkoumaly se takové otázky, jako využití různých zařízení, využití dopravy a její vlivy na strukturu aktivit volného času, vztah typu bydlení k využití zařízení (zejména kulturních), a řada jiných momentů. Praktickým cílem výzkumu bylo umožnit vedení města řešení otázky optimální lokalizace různých zařízení při limitovaných finančních prostředcích.

Blanka Filipcová se zaměřila ve svém referátu především na vztah sociologie volného času ke sféře rozhodování. Naznačila tři možné modely vztahu vědy a decize; dva budované na principu jednostranné nadvlády buď sféry vědy nebo decize, třetí model je budován na principu partnerské spolupráce, respektující zároveň relativní autonomii obou zmíněných oblastí. Poukázala dále na některé specifické rysy volného času jako předmětu sociologického zkoumání, jež jsou zdrojem značných obtíží nejen pro samotná poznání, ale i pro praktickou intervenci v této oblasti.

Velmi pozoruhodný byl příspěvek H. Swednera k problematice sociologie kulturních aktivit volného času, k problémům kulturních hodnot, jejich měření a jejich popisu, jakož i k otázce zvýšení kulturních standardů sociálních skupin.